

Ks. JAN KLINKOWSKI

Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu

e-mail: jon.klinkowski@wp.pl

ORCID: 0000-0003-4367-1982

DOI: 10.34813/ptr3.2023.15

Profetyzm Jezusa w tradycji synoptycznej

The prophethood of Jesus in the synoptic tradition

Abstract. A community of disciples materialised around Jesus. What was the motive for following him? Who did they think he was? This fundamental question has been perpetuated by tradition, and was posed by Jesus himself to the disciples at Caesarea Philippi (Mk 8:27–30; Mt 16:13–20; Lk 9:18–21). Among the answers, all the synoptics present the view of the people that Jesus was a prophet. One of the reasons people came to Jesus was that he was considered as such. Although Mark the evangelist knows that people regard Jesus as a prophet (Mk 8:28), he reserves this role for John the Baptist (Mk 1:4–7). Jesus, on the other hand, is depicted as the son of man, destined for the cross, only to reveal himself to the world at that moment (8:31–33; 9:30–32; 10:32–34). Matthew the evangelist aims to show Jesus as a follower of Moses, who rejects the Pharisaic interpretation of the Law and fulfils the law through the proclamation of the Gospel based on the principle of love. In this context, Jesus appears as a prophet who announces a new Torah-Gospel. Jesus' message is collated in five great speeches in which the main principles of the Kingdom of God will be proclaimed in the Sermon on the Mount (Matthew 5:1–7:28). Luke the evangelist shifts the emphasis by presenting Jesus in a saviour role, to liberate people from sin and open the space of heaven. Jesus is portrayed as the deliverer from sin from his inauguration appearance in Nazareth on the Sabbath (probably on Yom Kippur) (Luke 4:16–30) to the proclamation of salvation on the 'Good Thief' on the cross (Luke 23:43). This convention of salvation includes the idea of Jesus the Prophet making a sacrifice for our sins on the cross 'because it is impossible for a prophet to perish outside of Jerusalem' (Luke 13:33).

Keywords: John the Baptist, Jesus, Prophet, liberation from sins, Synoptic Gospels.

Pierwsza wspólnota wyznawców Jezusa próbowała odpowiedzieć na podstawowe pytanie: Kim jest Jezus? Pierwsze odpowiedzi, które skłoniły ludzi do podążania za Jezusem koncentrowały się na przekonaniu, że jest prorokiem. Nadzieje prorockie rozbudził Jan, występując nad Jordanem ze swoim orędziem nawrócenia i nadzieją wyzwolenia z grzechów. Jezus wpisuje się w orędzie prorockie Jana i również uznawany jest przez wielu za proroka. Kim jednak jest ten prorok? Odpowiedź na to pytanie kształtowała się we wspólnocie Kościoła, gdzie przekazywana tradycja została dostosowana do środowisk adresatów i ostatecznie nabrała trójwymiarowego obrazu w postaci trzech Ewangelii synoptycznych. Należy wejrzeć w ten trójwymiarowy obraz, by z niego wydobyć refleksję pierwotnego Kościoła, który zmagał się z prezentacją dzieła Jezusa.

Jezus wchodzący w misję prorocką Jana w Ewangelii Marka

Marek na początku swojej Ewangelii postawił sobie temat do zrealizowania. Mówi nam, że pisze „o Jezusie Chrystusie, Synu Bożym” (Mk 1,1). Temat realizuje w dwóch częściach. W pierwszej 1,1 do 8,30 dowiadujemy się, że Jezus jest Mesjaszem. W drugiej (8,31–16,8) poprzez trzykrotną zapowiedź męki dochodzimy pod krzyżem do rozpoznania, że Jezus jest Synem Bożym. Czynimy to wraz z setnikiem, który stał w pobliżu krzyża i „widząc, że w ten sposób [Jezus] oddał ducha, rzekł: «Prawdziwie, ten człowiek był Synem Bożym»” (15,39). W tym momencie zasłona przybytku rozdarła się na dwoje, z góry na dół (Mk 15,38). Warto zauważyć, że określenia „rozerwać”, Marek używa jeszcze tylko raz w czasie chrztu Jezusa w Jordanie, gdy niebo się „rozdiera” (Mk 1,10), a w Mt 3,16 i Łk 3,21 tylko „otwiera”. Znamienne, że z rozdartego nieba odzywa się głos: „Tyś jest mój syn umiłowany” (Mk 1,11), natomiast po rozdarciu się zasłony przybytku słyszymy setnika: „Prawdziwie ten człowiek był Synem Bożym” (Mk 15,39; BurrIDGE, 2014, s. 60). W ten sposób Marek spina główny wątek objawienia Jezusa jako Syna Bożego poprzez proklamację Boga i potwierdzenie setnika. W tę zasadniczą narrację Ewangelista wprowadza wątki uzupełniające, a jednym z nich jest misja prorocka, która rozpoczyna się od Jana i kontynuowana jest w nauce i dziele Jezusa.

Ewangelia Marka zaprasza do stopniowego rozpoznawania posłannictwa Jezusa, które rozpoczyna się od świadectwa Jana o Jezusie, wpisującego się w misję oczyszczającą chrztu, ale w nowym wymiarze, bo „chrzcić będzie Duchem Świętym” (Mk 1,8). Jezus realizuje swoje posłannictwo poprzez „naukę z mocą” (Mk 1,27) i w ten sposób wypełnia misję prorocką, ale zarazem stopniowo objawia swoją boskość. Wcześniej złe duchy sprzeciwiające się misji Jezusa, objawiały jego główny tytuł, jakim jest „Syn Boży” (Mk 1,24.34; 3,11; 5,7). Ewangelista Marek stylizuje postać Jana Chrzciciela na wzór proroka Eliasza, który zapowiada przyjsie Mesjasza, poprzedza Go i jest świadkiem Jego objawienia się światu. Prezentacja Jana Chrzciciela, który występuje na pustyni, nosi odzienie z sierści wielbłądziej i pas skórzany, żywi się owocami pustyni – szarańczą lub szarańczynem (Szczepanowicz, s. 70n) i miodem (Mk 1,6–7) – wskazuje na pełnienie misji proroka, w konwencji proroka Eliasza,

który był związany z pustynią i stąd według tradycji został zabrany do nieba. W czasach mesjańskich oczekiwano jego powtórnego przyjścia (Ml 5,1; 4,5–6; Keener, s. 82). Identyfikacja Jana jako proroka, wypełniającego funkcję Eliasza, pojawia się pośrednio w głosie przypisanym anonimowym opiniom o Jezusie, o którym Herod Antypas sądzi, że jest to zmartwychwstały Jan (Mk 6,14–16). Pod Cezareą Filipową uczniowie przytaczają opinię anonimowego tłumu, który również Jezusa uważa za jednego z proroków (Mk 8,28). Jezus nie odrzuci tytułu prorockiego, ale zwróci uwagę na proklamację tytułu Mesjasza przez Piotra i będzie oczyszczał oczekiwania mesjańskie uczniów z nadziei politycznych. Marek zatem prezentując postać Jezusa, nie odrzuci Jego posłannictwa prorockiego, ale również nie będzie tego tytułu eksponował wobec Jezusa. Nauczanie i cuda wpisują się w misję prorocką Jezusa, ale jej całkowicie nie wypełniają, bo poprzez naukę z mocą objawia się Synostwo Boże Jezusa.

W Markowej kompozycji uczniowie zaproszeni przez Jana do nawrócenia idą wraz z Jezusem, który identyfikuje się z postacią Syna Człowieczego drogą pokonywania zła. Zwycięstwo jest możliwe przez przyjęcie postawy gotowości na cierpienie (8,31–33; 9,30–32; 10,32–34). Szatan i jego królestwo jest systematycznie pokonywane od opisu kuszenia (1,12–13) poprzez kolejne egzorcyzmy (Mk 1,23–28; 5,1–20; 7,24–30; 9,14–29; Hergesel, 1987, s. 130–141. Nawet cud uciszenia burzy (4,35–41) stylizowany jest na egzorcyzm. (Harrington, 1984, s. 405) i w ten sposób ustanawiane jest królestwo Boże. Zwycięstwo Jezusa na krzyżu jest proklamacją królestwa Bożego (Mk 15,2.12.18.26). Marek zatem zaprasza wyznawców Chrystusa do naśladowania Mistrza, a więc do pokonywania królestwa zła, co wpisuje się w wypełnienie wezwania prorockiego Jana Chrzciciela do nawrócenia i budowania królestwa Bożego, a drogą jest krzyż: „Jeśli kto chce pójść za Mną, niech się zaprze samego siebie, niech weźmie swój krzyż i niech Mnie naśladuje” (Mk 8,34). Jezus zmierza ku wydarzeniu krzyża, które będzie ostatecznym zwycięstwem nad złem (Gnilka, 2002, s. 196). Marek zatem proponuje nam stopniową drogę rozpoznawania Chrystusa i wzrastania w wierze. Zaprasza nas do wspinaczki drogą wiary na wzgórze Golgoty, by tam ujrzeć Chrystusa i wyznać wiarę wraz z setnikami.

Jezus jako prorok w Ewangelii Mateusza

Pierwsze zdanie Ewangelii św. Mateusza określa aspekt zainteresowania ewangelisty osobą Jezusa Chrystusa: „Rodowód (nawiązuje do imienia Dawida; Dugandźić, 2004, s. 71; Läpple, 1983, s. 447) Jezusa Chrystusa, syna Dawida (występuje częściej u Mt niż u pozostałych synoptyków; Kudasiewicz, 1986, s. 207), syna Abrahama” (aspekt uniwersalny Rdz 12,3; 22,18; Łach, 2001, s. 16). W Jezusie wypełniają się nadzieje związane z dynastią Dawida i postacią Abrahama (Kudasiewicz, 1974, s. 315) i oczekiwaniem proroka na wzór Mojżesza, który zinterpretuje prawo realizowane we wspólnocie wiry. W centrum Tory znajduje się objawienie na Synaju i nadanie dekalogu na górze (Wj 19,1–20,21), w którym pośredniczy Mojżesz. Jezus na wzór Mojżesza przynosi nowe prawo (Iz 42,1.4), które zostaje nadane również na górze,

a zawarte jest w błogosławieństwach. Kompozycja Ewangelii Mateusza odwzorowuje Torę, a wystąpienie Jezusa na górze (Mt 5,1–48) staje się prezentacją programu, który kontynuowany jest aż do 7,28, a uszczegółowiony zostaje w dalszej treści Ewangelii. Realizacja tego prawa jest drogą zbawienia, ponieważ nagroda za ten styl życia jest w niebie (Mt 5,12; Bacon, 1918, s. 56–66; Bauer, 1989, s. 26–32; Davies i Allison, 1988, s. 59; Hergesel, 1991, s. 25–36; Wansborough, 1969, s. 905). Mateusz zbuduje zatem swoją Ewangelię na fundamencie pięciu ksiąg, skoncentrowanych wokół głównych mów, poprzedzonych prologiem i zakończonych epilogiem (Kudasiewicz, 1996, s. 183).

Kompozycja Ewangelii Mateusza podkreśla postać Jezusa jako proroka, który buduje wspólnotę wiary, jaką jest Kościół, w oparciu o nową Torę (Kilpatrick, 1946, s. 107n; podobnie: Davies, 1964, s. 188; Kowalczyk, s. 56n). Program królestwa niebieskiego zawarty jest w Kazaniu na Górze (5,1–7,28), ale jego najważniejsza część jest wyrażona w błogosławieństwach (5,1–12; Hergesel, 1999; Stachowiak, s. 49–59) oraz w antytezach (5,13–48; Czyż, s. 142–196; Zawadzki, s. 23–65). Kluczem do zrozumienia myśli teologicznej Mateusza jest zdanie zawarte w centrum programowego wystąpienia Jezusa na górze: „Nie sądzicie, że przyszedłem znieść Prawo albo Proroków. Nie przyszedłem znieść, ale wypełnić” (Mt 5,17; Dugandź, 1991, s. 28–46). W ujęciu Mateusza Jezus wpisuje się w misję prorocką poprzednich pokoleń, strzegąc i wypełniając orędzie zawarte w tekstach świętych. Potwierdzają to starotestamentalne cytaty wypełnienia stosowane często przez tego Ewangelistę: 1,23 (Iz 7,14–16); 2,15 (Oz 11,1); 2,18 (Jer 31,15); 2,23 (Iz 11,1); 4,15–16 (Iz 8,23; 9,1); 8,17 (Iz 53,4); 12,18–21 (Iz 42,1–3); 13,35 (Ps 78,2); 21,5 (Za 9,9); 27,9–10 (Za 11,12; New, s. 17n). W prezentację postaci Jezusa zostaje wpisane wystąpienie Jana, który przygotowuje przyjście Jezusa (Mt 3,1–12) i którego ludzie uważają za proroka (Mt 21,26), a Jezus przedstawia go jako przerastającego misję prorocką (Mt 11,9–11). Jan Chrzciciel swoim wystąpieniem zamyka epokę prorocką, bowiem „wszyscy Prorocy i Prawo prorokowali aż do Jana” (Mt 11,13). Wraz z przyjściem Jezusa następuje etap wypełnienia proroctw, które osiągają pełnię w Jezusie. Jezus wchodzi w misję Mojżesza i wypełnia misję prorocką, poprzez proklamowanie nowego Prawa. Jezus identyfikuje się z posłannictwem prorockim, gdy stwierdza: „Tylko w swojej ojczyźnie i w swoim domu może być prorok lekceważony” (Mt 13,57). Jezus stanie się znakiem proroka Jonasza, w którym nastąpi przezwyciężenie śmierci (Mt 12,38–42).

Mateusz wyraża oczekiwania ówczesnego społeczeństwa. Autor Dokumentu Damasceńskiego był przekonany, że w czasach interwencji Boga przyjdzie ten, który wyjaśni Prawo (CD 6,6–9). Nowego proroka na wzór Mojżesza oczekiwali również Samarytanie. Jezus staje na górze i – tak jak Mojżesz – ogłasza Prawo, które jest programem nowej społeczności. W tym kontekście umieszczone zostało wyznanie wiary Piotra pod Cezareą Filipową. Zauważamy, że poglądy dotyczące posłannictwa Jezusa są zróżnicowane, jedni w nim widzą Jana Chrzciciela inni Eliasza (Leske, 2000, s. 1180), jeszcze inni Jeremiasza (Jeremiasz ukazał się Oniaszowi 2Mch 15,13; Allen, 1985, s. 175), ale z pewnością wielu uważa Jezusa za jednego z proroków (Mt 16,14). W wypowiedzi Piotra: „Ty jesteś Mesjasz, Syn Boga żywego” (Mt 16,16) misja prorocka pozostaje w tle (Rebić, 1996, s. 11). Piotr wyznając wiarę w Jezusa jako Me-

sjasza, posiadał wiele skojarzeń politycznych, stąd: „Jezus zaczął wskazywać swoim uczniom na to, że musi iść do Jerozolimy i wiele cierpieć od starszych i arcykapłanów, i uczonych w Piśmie; że będzie zabity i trzeciego dnia zmartwychwstać” (Mt 16,21).

Jezus zostanie proklamowany jako prorok w czasie uroczystego wjazdu do Jerozolimy: „To jest prorok, Jezus z Nazaretu w Galilei” (Mt 21,11). Znamienne, że Mateusz wydobyl te słowa z tradycji, a Ewangelista Marek w analogicznym kontekście je pomija. Najwyraźniej dla Mateusza Jezus jako oczekiwany prorok wypełnia misję poprzedników, która apogeum znaku osiągnie poprzez Jego śmierć i zmartwychwstanie (znak Jonasza). Arcykapłani i faryzeusze powstrzymują się przed aresztowaniem Jezusa, bo tłumy uważały Jezusa za proroka i mogłyby skierować swoje niezadowolenie przeciwko ich działalności (Mt 21,45). Jezus jako prorok ogłasza: „Jeruzalem, Jeruzalem! Ty zabijasz proroków i kamieniujesz tych, którzy do ciebie są posłani! Ile razy chciałem zgromadzić twoje dzieci, jak ptak pisklęta zbiera pod skrzydła, a nie chcieliście. Oto wasz dom zostanie pusty” (Mt 23,37). Jezus jako prorok umrze w Jerozolimie i wypełni się w ten sposób znak Jonasza. Jezusowe posłannictwo prorockie uzupełnia posłannictwa mesjańskiego.

Jezus prorok wybawiający ludzi z grzechów w ujęciu Ewangelisty Łukasza

Łukasz rozpoczyna prezentację wystąpienia Jezusa od ukazania Jego dzieciństwa. W Ewangelii dzieciństwa równolegle są przedstawiane dwie postacie, Jan Chrzciciel i Jezus. Z opisu zwiastowania jakie przeżywa Zachariasz w Świątyni Jerozolimskiej dowiadujemy się, że dziecko, które urodzi Elżbieta, będzie w przyszłości działało w duchu i mocy Eliasza (Łk 1,17), a więc będzie miało do zrealizowania misję prorocką (Ferraro, 1983, s. 17). Natomiast Maryja dowiaduje się w czasie zwiastowania, że dziecko pocznie z Ducha Świętego (Łk 1,35) i będzie Synem Najwyższego (Łk 1,32) i Mesjaszem, bo „Pan Bóg da Mu tron Jego praojca, Dawida” (Łk 1,32). W hymnach liturgicznych wyeksponowana zostanie funkcja zbawcza. W Magnificat Maryja wielbi Boga, który jest Zbawcą (Łk 1,47), a w Benedictus Zachariasz zapowiada, że Izrael będzie wybawiony od nieprzyjaciół (Łk 1,71), a lud pozna zbawienie (Łk 1, 77; szerzej: Gryglewicz, 1975). Spotkanie Maryi i Elżbiety jest spotkaniem Jana Chrzciciela i Jezusa, w którym Jan Chrzciciel już w łonie matki ma powierzoną misję prorocką poprzez dar Ducha Świętego (Łk 1,41). Zachariasz pełen wdzięczności za dar syna wyśpiewuje hymn, w którym widzi przyszłość syna jako proroka: „A ty, dziecię, prorokiem Najwyższego zwać się będziesz, bo pójdziesz przed Panem, torując Mu drogę” (Łk 1,76). Jan Chrzciciel występując nad Jordanem, wzywa do nawrócenia i zapowiada czas zbawienia, w którym następuje odpuszczenie grzechów (Łk 3,3). Prorocką misję Jana potwierdza Jezus, odwołując się do proroka Malachiasza (Ml 3,1; Łk 7,27; Laurentin, 1984, s. 93). Pośrednio misję prorocką Jana poświadcza Herod Antypas, który zaniepokojony poglądami tłumów, jakoby Jan powstał z martwych wyraża pragnienie spotkania się z Jezusem (Łk 9,7–9). Analogiczny pogląd tłumów, że Jan był prorokiem, powstrzymuje arcykapłanów, uczonych w Piśmie i starszych

od dania odpowiedzi Jezusowi na pytanie, o znaczenie chrztu Janowego (Łk 20, 1–8). Jan konsekwentnie jest przedstawiany przez Łukasza, jako prorok poprzedzający misję Jezusa.

W kolejnej odsłonie Jezusa zostaje przedstawiony jako prorok w Nazarecie (por. Mk 6,1–6, a Mt 13,53–58; Marshal, 1989, s. 177n.), któremu wystąpieniu Łukasz nadaje charakter programowy (4,16–30; Aletti, 1985, s. 431–451; Busse, 1978). Cytat zaprezentowany w tym wystąpieniu składa się z fragmentu proroka Iz 61,1–2 z uzupełnieniem z Iz 58,6. Prawdopodobnie Jezus cytował szerszy fragment proroka Izajasza¹. Jezus poprzez ten cytat proklamuje swoją misję zbawczą, która nawiązuje do powołania prorockiego. Jeśli wystąpienie Jezusa jest w wielki szabat, a tak jest ono stylizowane przez Łukasza, to Jezus występuje w synagodze w dzień Jom Kippur, który w liturgii starotestamentalnej jest związany z zapowiedzią odpuszczenia grzechów. Słowa proroka Izajasza: „Duch Pański spoczywa na mnie” (Łk 4,18) otwierają misję prorocką Jezusa głoszenia świata czasu wybawienia z grzechów. Jezus sam się identyfikuje z posłannictwem prorockim, gdy mówi: „Żaden prorok nie jest mile widziany w swojej ojczyźnie” (Łk 4,24). Rozpoczęcie realizacji proroctwa Izajasza oznacza także proklamację epoki zbawczej. Potwierdza to tekst odpowiadający na poselstwo Jana Chrzciciela (7,22). Jezusowa odpowiedź uczniom Janowym jest rozwinięciem proklamacji zaprezentowanej w Nazarecie. Jednak program ten spotkał się ostatecznie z odrzuceniem (Łk 4,28). Wyeksponowanie idei otwarcia drogi zbawienia dla pogan spotkało się z silnym sprzeciwem: „Porwali [Jezusa] z miejsca, wyrzucili Go z miasta i wyprowadzili aż na stok góry, na której ich miasto było zbudowane, aby Go strącić” (4,29).

Łukasz wykorzystał schemat zaprezentowany przez Marka, ale wprowadził również w trzech dużych blokach materiał własny: 1,5–2,52; 6,20–8,3; 9,51–18,14 (Evans, 1990, s. 34; Kudasiewicz, 1986, s. 253; Langkammer, 2005, s. 8). Ewangelista Łukasz przytacza cztery cuda Jezusa, których opisów nie ma w innych Ewangeliach: wskreszenie młodzieńca z Nain (7,11–17); uzdrowienie kobiety pochyłonej (13,10–17); uzdrowienie człowieka chorego na wodną puchlinę (14,1–6) oraz oczyszczenie dziesięciu trędowatych (17,11–19; Hergesel, 1987, s. 204). Wskreszenie zmarłego młodzieńca z Nain jest odpowiedzią na oczekiwania zawarte w odpowiedzi udzielonej uczniom Janowym. W tym tekście zgromadzony tłum obdarza Jezusa tytułem „wielki prorok”, wpisując Jego czyny w kontynuację misji prorockiej wielkich proroków Eliasza i Elizeusza. Cuda uzdrowienia kobiet pochyłonej i człowieka chorego na wodną puchlinę dokonują się w szabat, w ten sposób Jezus wykracza poza prawo szabatu, które traciło swe znaczenie z chwilą proklamacji czasu łaski. Wyjaśnienie zmiany statusu prawnego wraz z Jezusową proklamacją misji zbawienia ludzi, znajdziemy w stwierdzeniu: „aż do Jana sięgało Prawo i Prorocy; odtąd głosi się Dobrą Nowinę o królestwie Bożym i każdy gwałtem się do niego wdziera” (16,16; antyzełocki sens: Mearns, 1987, s. 197). Warto zauważyć, że przejście między Prawem

¹ W synagodze czytano Prawo (seder), które było prawdopodobnie podzielone na cykl trzyletni oraz proroków (haftarah; Evans, 1990, s. 268), a połączenie w formie cytatu może już pochodzić z Jezusowej interpretacji tekstu, którą przejęła tradycja (Mielcarek, 1998, s. 98)..

a Ewangelią nie dokonuje się w momencie wcielenia, ale w chwili proklamacji Dobrej Nowiny przez Jezusa, a więc od momentu wystąpienia Jezusa w Nazarecie.

Szymon, faryzeusz przyjmuje Jezusa do domu, bo uważa Go za proroka, ale w chwili gdy widzi kobietę grzeszną całującą stopy Jezusa, ma wątpliwości, czy Jezus jest prorokiem (Łk 7,39). Jednak jego decyzja o przyjęciu Jezusa do domu była oparta na prestiżu Jezusa jako proroka.

Wątek uznawania Jezusa za proroka nakłada się na wymiar zbawczy Jego dzieła. Jezus idąc do Jerozolimy zmierza ku miejscu, gdzie złoży się w ofierze za grzechy ludzi. Uczyni to jako Syn Najwyższego, który równocześnie wypełnia funkcję proroka. Jezus zapowiada swoją ofiarę w Jerozolimie: „Dziś i jutro i pojutrze muszę być w drodze, bo rzecz niemożliwa, żeby prorok zginął poza Jerozolimą” (Łk 13,33). Do siebie również odnosi słowa: „Jeruzalem! Jeruzalem! Ty zabijasz proroków i kamieniujesz tych, którzy do ciebie są posłani” (Łk 13,34). Ofiary misji prorockiej poprzednich pokoleń przygotowywały Jego ofiarę właśnie w Jerozolimie, bo tylko w tym mieście mogła być sprawowana liturgia darowania grzechów! Wprawdzie Łukasz również jak Mateusz utrzymuje cenzurę, że „do Jana sięgało Prawo i Prorocy” (Łk 16,16, por. Mt 11,12n), ale kontekst sugeruje, że Jezus wpisuje się w misję prorocką poprzednich pokoleń i wieńczy ją ofiarą na krzyżu otwierającą przestrzeń zbawienia, rzeczywistość nieba.

W uzdrowieniu dziesięciu trędowatych realizuje się zapowiedź skierowana do uczniów Jana, że trędowaci dostąpią oczyszczenia. O wiele jednak ważniejszym wątkiem jest wdzięczność okazana przez Samarytanina, który upadając na twarz przed Jezusem, wyznał wiarę w Niego (17,16). Jezus skieruje słowa do Samarytanina: „Wstań, idź, twoja wiara cię uzdrowiła” (17,19). Symbolicznie dar zbawienia otwarty jest dla wszystkich ludzi. Apogeum Bożej łaski doświadczamy w obietnicy danej łotrowi na krzyżu: „Dziś ze Mną będziesz w raju” (23,43; również: 2,11; 4,21; 5,26; 19,9; Popović, 2004, s. 153).

W perykopie relacjonującej spotkanie Jezusa zmartwychwstałego w dwójgim uczniów idących do Emaus wątek zbawczy zostanie połączony z mesjańskim i prorockim. Dwaj uczniowie relacjonując wydarzenia z Jerozolimy, odpowiadają na pytanie Jezusa, który sugeruje niewiedzę o zaistniałych zdarzeniach: „To, co się stało z Jezusem Nazarejczykiem, który był prorokiem potężnym w czynie i słowie wobec Boga i ludu; jak arcykapłani i nasi przywódcy wydali Go na śmierć i ukrzyżowali” (Łk 24,19). Z jednej strony Łukasz informuje odbiorcę Ewangelii o przekonaniu uczniów, że Jezus jest prorokiem, z drugiej strony, że został złożony w ofierze przez arcykapłanów w Jerozolimie. Wyjaśnienie zbawczej konieczności cierpienia zostaje dopełnione nauką Jezusa opartą na całej tradycji biblijnej, poczynając od Mojżesza (Tora) poprzez proroków i Pisma (Łk 24,27). Zatem Jezus jest Zbawicielem, który wypełnia misję prorocką i mesjańską otwierającą przed ludźmi drogę do nieba.

Ewangelista Łukasz od 9,51 do 18,14 prezentuje nam Jezusa w drodze do Jerozolimy, gdzie dokonają się najważniejsze wydarzenia zbawcze (18,31–33; Włodarczyk, 1995, s. 44), posiadające wymiar uniwersalny (Łk 24,46–47). Jego realizacja na końcu dziejów: „Ten Jezus, wzięty od was do nieba, przyjdzie tak samo, jak widzieliście Go wstępującego do nieba” (Dz 1,11). Tutaj w Jerozolimie w dniu pięćdziesiątnicy

(Dz 2,1–13) Kościół zostaje zaproszony do kontynuacji misji prorockiej Jezusa proklamowanej w Nazarecie, czynienia ludzi wolnymi od grzechu i niesienia łaski mocą Ducha Świętego. Piotr w czasie swojego pierwszego wystąpienia odnajduje uzasadnienie niesienia posłannictwa zbawienia w proroku Joelu: „Każdy, kto wzywać będzie imienia Pańskiego, będzie zbawiony” (Dz 2,21; Steyn, 1995, s. 79). Następnie proklamuje podstawowe credo, gdy mówi: „Tego Męża, który z woli, postanowienia i przewidzenia Bożego został wydany, rękami bezbożnych przybiliście do krzyża i zabiliście. Lecz Bóg wskrzesił Go, zerwawszy więzy śmierci” (Dz 2,23–24). Reasumując, Łukasz przedstawia w *Dziejach* rozszerzanie się Kościoła i jego funkcji zbawczej, którą proklamował Jezus jako prorok w Nazarecie, a teraz jest ona głoszona aż „po krańce ziemi” (Dz 1,8).

Konkluzja

Ewangelie synoptyczne są refleksją pierwotnego Kościoła przeprowadzoną w zróżnicowanym środowisku kształtowania się myśli teologicznej, która wyrasta ze pluralistycznego judaizmu mniej lub bardziej otwartego na zhellenizowany świat. Wszyscy Ewangelisci zauważają, że motywem przybywania do Jezusa ludzi jest pogląd, że jest On prorokiem (Mk 8,27–30; Mt 16,13–20; Łk 9,18–21). Marek jednak tej prawdy nie uwypukli, ale akcent przesunął na prezentację Jezusa jako Syna Bożego. Marek funkcję prorocką w znacznej mierze rezerwuje dla Jana Chrzciciela, który poprzedza Jezusa, a Jezusa prezentuje jako nauczyciela z Boską mocą (Mk 1,27), który pokonuje królestwo zła i buduje poprzez głoszoną Ewangelię królestwo Boże. W ten sposób Jezus wpisuje się w misję prorocką Jana i kontynuuje jego wymiar eschatologiczny.

Ewangelista Mateusz już od początku prezentacji postaci Jezusa ukazuje Go jako Syna Bożego i Mesjasza. W tę zasadniczą konwencję teologiczną wpisuje się ukazanie Jezusa jako prawodawcy, który oczyszcza stare prawo z interpretacji faryzejskiej i na jego bazie rozwija nowe prawo oparte na zasadach miłości (Mt 22,40). Jezus jako prorok wypełnia prawo nadane przez Mojżesza i w ten sposób wpisuje się w misję proroków, którzy przez pokolenia strzegli i wyjaśniali naukę zawartą w Torze. Jezus zatem nadaje nową Torę – Ewangelię, która jest wypełnieniem poprzedniej Tory, która była zakotwiczona w orędziu prorockim Mojżesza.

Ewangelista Łukasz podąża za refleksją teologiczną pierwotnego Kościoła i ukazuje Jezusa jako Syna Bożego, podkreślając wymiar zbawczy (Łk 1,27). Stąd Jezus przychodzi na świat w Betlejem (Łk 2,15), aby wypełniało proroctwo proroka Micheasza (Mi 5,1; Brown, 513–516). W obraz Jezusa jako Syna Bożego i Mesjasza Łk wkomponowuje ideę Zbawiciela, którą proklamuje starzec-prorok Symeon w Świątyni Jerozolimskiej, nawiązując do wypowiedzi proroka Izajasza (Łk 2,29–32). Jezus jest konsekwentnie ukazywany jako ten, który wybawia z grzechu od inauguracyjnego wystąpienia w Nazarecie w szabat (dzień Jom Kippur; Łk 4,16–30) po proklamację zbawienia „Dobrego Łotra” na krzyżu (Łk 23,43). W tę konwencję zbawczą wpisuje się idea złożenia ofiary za grzechy przez Jezusa-Proroka na krzyżu, „bo rzecz niemożliwa, by prorok zginął poza Jerozolimą” (Łk 13,33). Jezus jest zatem

„wielkim prorokiem” (Łk 7,16), który ogłasza światu czas zbawienia (Łk 4,16–30) i sam rekapitułując dzieło wszystkich proroków, składa się w ofierze!

Literatura

- Aletti, J.N. (1985). Jésus a Nazareth (Lc 4,16–30) prophétie écriture et typologie. W: *A cause de L'Évangile* (s. 431–451). Lectio Divina 123.
- Allen, W.C. (1985). *Critical and Exegetical Commentary on the Gospel according to S. Matthew. The International Critical Commentary*. T.&T. Clark Limited.
- Bacon, B.W. (1918). *The „Five Books” of Matthew against the Jews*. The Expositor 15, s. 56–66.
- Bauer, D.R. (1989). *The Structure of Matthew's Gospel. A Study in Literary Design*. The Almod Press.
- Brown, R.E. (1977). *The Birth of the Messiah. A Commentary on the Infancy Narratives in Matthew and Luke*. Image Books.
- Burridge, R.A. (2014). *Cztery Ewangelie, jeden Jezus*. Wydawnictwo M.
- Busse, U. (1978). *Das Nazareth-Manifest Jesu*. Katholisches Bibelwerk.
- Czyż, S. (1990). Udoskonalenie starotestamentalnego Prawa (Mt 5,21–48). *Studia z Biblistyki*, 5, 142–196.
- Davies, W.D. (1964). *The Setting of the Sermon on the Mount*. Cambridge University Press.
- Davies, W.D., Allison D.C. (1988). *The Gospel according to Saint Matthew*. V. I, The International Critical Commentary. T.&T. Clark Limited.
- Ferraro, G. (1983). *I racconti dell'infanzia Nel Vangelo di Luca*. Edizioni Dehoniane.
- New, D.S. (1993). *Old Testament Quotations in the Synoptic Gospels, and the Two-Document Hypothesis*. Scholars Press.
- Dugandžić, I. (2004). *Biblijska teologija Novoga zavjeta*. Kršćanska sadašnjost.
- Dugandžić, I. (1991). *Nova pravednost*. Kršćanska sadašnjost.
- Evans, C.F. (1990). *Saint Luke, TPI New Testament Commentaries*. SCM Press.
- Gnilka, J. (2002). *Teologia Nowego Testamentu*. Wydawnictwo M.
- Gryglewicz, F. (1975). *Teologia hymnów Łukaszej Ewangelii dzieciństwa*. W&W.
- Harrington, W.J. (1984). *Klucz do Biblii*. Instytut Wydawniczy PAX.
- Hergesel, T. (1991). Historia zbawienia według św. Mateusza. *Ruch Biblijny i Liturgiczny*, 44(1–3), 25–36.
- Hergesel, T. (1987). *Jezus Cudotwórca*. Księgarnia św. Jacka.
- Hergesel, T. (1999). *Osiem błogosławieństw. Istota życia chrześcijańskiego*. Agencja Wydawnicza Brevis.
- Keener, C.S. (2000). *Komentarz historyczno-kulturowy do Nowego Testamentu*. Vocatio.
- Kilgallen, J.J. (2000). *Przewodnik po Ziemi Świętej*. Wydawnictwo Rhetos.
- Kilpatrick, G.D. (1946). *The Origins of the Gospel according to Matthew*. The Clarendon Press.
- Kowalczyk, A. (1993). *Wpływ typologii oraz tekstów Starego Testamentu na redakcję Ewangelii św. Mateusza*. Wydawnictwo Archidiecezji Gdańskiej Stella Maris.
- Kudasiewicz, J. (1986). *Ewangelie synoptyczne dzisiaj*. Biblioteka Więzi.
- Kudasiewicz, J. (1996). *Ewangelie synoptyczne*. W: R. Rubinkiewicz (red.), *Wstęp do Nowego Testamentu* (s. 37–273). Pallottinum.
- Kudasiewicz, J. (1974). Mesjasz, Syn Dawida i Abrahama w ewangelii dzieciństwa według Mateusza. W: S. Łach i M. Filipiak (red.), *Mesjasz w biblijnej historii zbawienia* (s. 307–327). Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Langkammer, H. (2005). *Ewangelia według św. Łukasza*. Wydawnictwo KUL.
- Läpple, A. (1983). *Od Księgi Rodzaju do Ewangelii*, tłum. J. Zychowicz. Znak.

- Laurentin, R. (1984). *I Vangeli dell'infanzia di Cristo. La verità del Natale al di là dei miti exegesi e semitica, storicità e teologia*. Edizioni Paoline.
- Leske, A. (2000). Ewangelia według Mateusza. W: W.R. Farmer (red.), *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego* (tłum. B. Widła, s. 1133–1205). Verbinum.
- Łach, J. (2001). *Dziecię się nam narodziło. W kręgu teologii Ewangelii dzieciństwa Jezusa. Święty Paweł*.
- Marshall, H. (1989). *The Gospel of Luke. A Commentary on the Greek Text, New International Greek Testament Commentary*. Paternoster Press.
- Mearns, C. (1987). Realized Eschatology in Q? A Consideration of the Sayings in Luke 7.22, 11.20 and 16.16. *Scottish Journal of Theology*, 40, 187–210.
- Mielcarek, K. (1998). Problematyka literacko-historyczna Łk 4,16–30. *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*, 35(1), 81–100.
- Popović, A. (2004). *Biblijske teme. Egzegetsko-teološka analiza odabranih tekstova Staroga i Novoga zavjeta s Dodatkom*. Kršćanska sadašnjost.
- Rebić, A. (1996). *Blaženstva*. Kršćanska sadašnjost.
- Stachowiak, L. (1976). Osiem błogosławieństw na tle pojęć etycznych mieszkańców Palestyny w epoce Chrystusa. *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*, 23(1), 49–59.
- Steyn, G.J. (1995). *Septuagint Quotations in the Context of the Petrine and Pauline Speeches of the Acta Apostolorum*. Peeters Publishers.
- Szczepanowicz, B. (2017). *Rośliny biblijne*. Petrus.
- Wansborough, A. (1969). St. Matthew. W: R.C. Fuller (Ed.), *A New Catholic Commentary on Holy Scripture*. Nelson.
- Włodarczyk, S. (1995). *Święty Łukasz. Teolog historii zbawienia. Święty Paweł*.
- Zawadzki, R. (1998). Antytezy Kazania na Górze (Mt 5,21–48) we współczesnej egzegezie. *Collectanea Theologica*, 68(1), 23–65.